

КРИЩЕНКО Т.,
студентка НУБіП України
ЯКОВЛЕВА В.,
доцент, НУБіП України,

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У етапі розглядаються проблеми розвитку творчості і творчих здібностей учнів у різному шкільному віці, чинники, що впливають на формування дитини як особистості. Розкриваються основні відмінні риси дитячої творчості; уміння дитини діяти та оперувати ними лід час розв'язання нових задач.

Ключові слова: творчість, талант, творчі здібності, творче мислення, гра, уява, компоненти здібностей, пізнавальна діяльність, творча діяльність дітей, творчий процес,

В статье рассматриваются проблемы развития творчества и творческих способностей учащихся в различном школьном возрасте, факторы, влияющие на формирование ребенка как личности. Раскрываются основные отличительные черты детского творчества, умение ребенка действовать, оперировать ими при решении новых задач.

Ключевые слова: творчество, талант, творческие способности, творческое мышление, игра, воображение, компоненты способностей, познавательная деятельность, творческая деятельность детей, творческий процесс.

The article describes the problem of creativity and creative abilities of students in different school age, factors influencing the child's personality. The basic distinctive features of children's art are disclosed; the ability of the child to act, to operate them in solving new problems. Key words: creativity, talent, creative abilities, creative thinking, play, imagination, components of abilities, cognitive activity, creative activity of children, creative process. На сьогоднішній день проблема творчості набула особливої актуальності, оскільки розвиток та темп сучасного життя потребують не лише кваліфікованих кадрів та організованої і якісної праці, а й збільшення кількості

© КРИЩЕНКО Т., ЯКОВЛЕВА В., 2015

На сьогоднішній день проблема творчості набула особливої актуальності, оскільки розвиток та темп сучасного життя потребують не лише кваліфікованих кадрів та організованої і якісної праці, а й збільшення кількості творчих людей і відсотка праці саме творчої. Потреба в творчих особистостях і постійне їх зменшення викликають цілком зрозумілу тривогу у Світової громадськості, яка намагається знайти причину і вихід з кризового стану.

Надзвичайно велику роль відіграє розвиток творчих здібностей з самої о початку існування людини, з її дитинства, значне місце, в якому займають дошкільні та шкільні навчальні заклади. Адже саме там дитина проводить, значну частину свого часу, саме там вона отримує ті знання та навички, котрі будуть формувати її як індивідуума. Саме в процесі навчання у школі в учні остаточно формуються нахили та здібності, котрі будуть впливати на вибір майбутньої професії та на вибір власної життєвої позиції.

Проблемою розвитку творчості і творчих здібностей учнів цікавились ми тільки відомі педагоги, але й дослідники, мислителі, філософи, науковці. Говорячи про творчість дитини, слід зауважити, що учні, в більшості випадків, не створюють щось зовсім нове, але відкриття суб'єктивно нового власне для дитини вже є проявом творчості. Робота не за шаблоном, не за нормами м правилами є також ознакою розвинутих творчих здібностей. Творчість і ОДНИМ із способів підвищення емоційного тону особистості, котрий ВПЛИВ на результативність та якість праці, переживання радості від виконаною, досягнутого, почуття впевненості у своїх силах, у своєму творчому потенціалі й творчих здібностях.

С. Л. Рубінштейн визначає творчість, як діяльність людини, що створює нові матеріальні та духовні цінності, котрі мають певну суспільну значимість. Зрозуміло, що творча діяльність школярів, особливо

молодших, не маю і в суспільної значимості, вони відзначаються лише певними елементами чогось нового і мають суб'єктивний характер. Проте такі елементи новизни є передуючими тих знань, якими учень володіє,

розширення яких впливає на можливість більш високого рівня прояву новизни та креативності.

На формування дитини як особистості впливає багато чинників, серед яких важливе місце посідає культура й мистецтво. Поступово знайомлячись з культурною спадщиною людства, дитина долучається до її цінностей, збанічує власний життєвий досвід, має можливість творчо застосовувати набуті знання у притаманних їй видах діяльності. Відповідно, розвивається уява, мислення, комунікативні навички, вміння розуміти іншого тощо.

В. Сухомлинський зазначав: «Кожна дитина не тільки сприймає, але й малює, творить, створює. Те, як дитина бачить світ, є своєрідною художньою творчістю. Образ, що сприйняла й одночасно створила дитина, несе в собі яскраве емоційне забарвлення. Діти переживають бурхливу радість, сприймаючи образи навколишнього світу і додаючи до них що-небудь з фантазії Емоційна насиченість сприйняття - це заряд духовної творчості» [5]. Ось чому надзвичайно важливо якомога раніше починати розвивати творчі здібності дитини. Окрім дошкільних навчальних закладів, де, власне, й починається формування дитячої творчості та креативності, важливе місце посідає молодша шкільна ланка. Пропонуємо розглянути особливості розвитку творчості саме на прикладі дітей даного шкільного віку.

Мета статті: розкрити важливі особливості розвитку рівнів творчості у дітей різного віку.

З психологічної точки зору молодший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей тому, що в цьому віці дитина вперше усвідомлює відношення між ним і навколишніми, починає розбиратися в громадських мотивах поведінки, моральних оцінках, значущості конфліктних ситуацій, тобто в цьому віці формування особистості набуває свідому фазу. Якщо раніше провідною діяльністю була гра, то тепер стало навчання - еквівалент трудової діяльності, причому оцінка інших залежить і визначається шкільними успіхами.

У молодшому шкільному віці вперше відбувається поділ гри і праці, тобто діяльності, здійснюваної заради задоволення, яке отримує дитина в процесі самої діяльності та діяльності, спрямованої на досягнення об'єктивно значущого і соціально оцінюваного результату. Це розмежування гри і праці в тому числі і навчальної праці, є важливою особливістю шкільного віку.

Рівень творчості дітей молодшого шкільного віку, як правило, залежить від тих навичок, яких дитина набула в іграх, спілкуванні з оточуючими, продуктивних видах діяльності. Тому індивідуальні відмінності дітей, які спостерігає вчитель першого класу, вже досить значні. Кожний погляд на творчість дітей дошкільного віку, порівняно з шкільним, дає всі підстави твердити про значне згасання творчих можливостей школярів по відношенню до дошкільників. Дійсно, потрапивши до школи, дитина значною мірою втрачає ту свободу, яка дозволена, це по-перше, а по-друге, у школі дещо втрачається можливість для ігрової діяльності дітей, фантазування, особистого пізнання світу, тощо. Шкільне навчання обмежує й час. Більшу частину його дитина мусить витратити на навчання. Отже, для більшості дітей творчість і творче мислення змінюються шаблонним вивченням навчальних предметів. Однак, указані обмеження не позбавляють дитину творчості, вони лише дещо її стримують. Творчість дітей у шкільному віці може набувати таких своїх проявів, що не завжди стають зрозумілими для вчителя: учні, які мають високий творчий потенціал, протистоять суворій дисципліні, конформізму, вони схильні до незалежності, мають підвищене почуття гумору і гостріше реагують на несправедливість. Такі діти не сприймають суворо регламентованих занять, які повторюються і навіюють нудьгу. Але водночас, вони напрочуд допитливі та інтелектуально активні.

Дитина високої творчої спрямованості здатна з головою заглибитися | те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, використанні різних матеріалів, висловлює багато різних міркувань з приполю конкретної ситуації, здатна по-новому підійти до розв'язання певної проблеми. Творча дитина, як правило, енергійна, дотепна, відрізняється розвиненістю пам'яттю і виявляє значну самостійність у думках і поведінці.

Початковий період шкільного життя займає віковий діапазон від 6 до 10-11 років (1-4 класи). У молодшому шкільному віці діти мають у своєму розпорядженні значні резерви розвитку. Їхнє виявлення й ефективне використання - одна з головних задач вікової і педагогічної психології [2].

Вік від 6 до 7 років вважається у віковій психології надзвичайно важливим у плані появи психологічних новоутворень, що дозволяють дитині перейти на новий етап вікового розвитку, тобто стати молодшим школярем, оволодіти новим видом провідної діяльності - навчанням. Пізнавальна діяльніша, мотивується допитливістю і бажанням спілкуватися з розумними людьми, тому основним завданням є формування пізнавального мотиву засобами предметів. Принцип систематичної роботи над розвитком усіх учнів набуває особливого значення при роботі з 6-річними дітьми.

Відміна ознака творчої діяльності дітей молодшого шкільного віку - суб'єктивна новизна продукту діяльності. За своїм об'єктивним значенням «відкриття» дитини може бути і новим, незвичним, але, в той же час, виконуватися за вказівкою вчителя, за його задумом, з його допомогою, а тому ми бути творчістю. І в той же час дитина може запропонувати таке рішення, яке вже відоме, використовувалося на практиці, але додумався він до нього самостійно, не копіюючи відоме. У цьому випадку ми маємо справу з творчим процесом, заснованим на здогаду, інтуїції, самостійному мисленні учня. Тут важливий сам психологічний механізм діяльності, в якій формується вміння вирішувати нешаблонні, нестандартні задачі. Успішне формування в молодших школярів творчого мислення можливе лише на основі врахування педагогом основних особливостей дитячої творчості та рішення центральних завдань у розвитку творчого мислення.

П. Б. Блонським були точно помічені основні відмінні риси дитячої творчості: дитячий вимисел нудний і дитина не критично ставиться до нього; дитина раб своєї бідної фантазії. Головним чинником, що визначає творче мислення дитини, є його досвід: творча діяльність уяви знаходиться в прямій залежності від багатства і різноманітності минулого досвіду людини. Звідси впливає і перша найважливіша завдання у формуванні творчого мислення молодших школярів. Для того щоб сформувати в учнів вміння творчо вирішувати поставлені перед ним завдання, необхідно перш за все подбати про розвиток у них широкого кругозору, про створення реальної почуттєвої основи для уяви. Розвиток творчих здібностей невіддільний від формування виконавських умінь і навичок. Чим різнобічне і досконаліше вміння і навички учнів, тим багатша їхня фантазія, реальніша їхня задуми, тим більш складні завдання виконують діти [4]

Психологами встановлено, що розвиток мислення людини невіддільний від розвитку її мови. Г.С. Коспек вважав, що з допомогою засвоєної мови в учнів із зовнішніх дій виробляються внутрішні мислительні дії з об'єктами, які стають далі розумовими операціями, спочатку конкретними, а потім - абстрактними. Засвоєння мови підростаючою особистістю спирається на розвиток її мислення, збагачення її знань про навколишню дійсність. Водночас воно стає і засобом її загального розумового розвитку. Словесна система (друга сигнальна система, за Павловим), уже в дошкільному віці починає брати активну участь у виробленні нових зв'язків, завдяки чому останні утворюються швидше, стають міцнішими і рухливішими. Затримки у розвитку мовлення у дітей, як показують спостереження, позначаються на розвитку їх мислення. Коли ці затримки усуваються, розвиток його прискорюється [1]. Тому найважливіша завдання в розвитку творчого мислення учнів - навчити їх вмінню словесно описувати способи вирішення завдань, розповідати про прийоми роботи, називати основні елементи задачі, зображувати й читати графічні зображення. Засвоєння учнями необхідного словникового запасу дуже важливо для формування і розвитку в них внутрішнього плану дії. При будь-якому творчому процесі завдання вирішується спочатку в голові, а потім переноситься в зовнішній план. Значення уяви в молодшому шкільному віці є найнеобхіднішою здатністю людини. Разом з тим, саме ця здатність потребує особливої турботи в плані розвитку. А розвивається уява особливо інтенсивно у віці від 5 до 15 років. І якщо цей період уяву спеціально не розвивати, в подальшому настає швидке зниження активності цієї функції. Разом зі зменшенням здатності людини фантазувати збіднюється особистість, знижуються можливості творчого мислення, гасне інтерес до мистецтва, науки і т.д.

Молодші школярі велику частину своєї активної діяльності здійснюють за допомогою уяви, їх гри - плід бурхливої роботи фантазії, вони з захопленням займаються творчою діяльністю. Психологічною основою також є творча уява. Коли в процесі навчання діти стикаються з необхідністю усвідомити

абстрактний матеріал і їм потрібні аналогії, опори при загальному недоліку життєвого досвіду, на допомогу дитині теж приходить уява. Таким чином, значення функції уяви в психічному розвитку велике [3]. Однак, фантазія, як і будь-яка форма психічного відображення, повинна мати позитивний напрямок, розвиток. Вона повинна сприяти кращому зі знання навколишнього світу саморозкриття і самовдосконалення особистості, а не переростати в пасивну мрійливість, заміну реальному житті мріями. Для виконання цього завдання необхідно допомагати дитині використовувати свої можливості уяви у напругу мі прогресивного саморозвитку, для активізації пізнавальної діяльності школярів, зокрема розвитку теоретичного, абстрактного мислення, уваги, мови і в цілому творчості. Діти молодшого шкільного віку дуже люблять займатися художньою творчістю. Вона дозволяє дитині в найбільш повній вільній формі розкрити свою особистість. Вся художня діяльність будується на активній уяві, творчому мисленні. Ці функції забезпечують дитині новий, незвичний погляд на світ. Вони сприяють розвитку мислення, пам'яті, збагачують його індивідуальний життєвий досвід.

Одним з найважливіших факторів творчого розвитку дітей є створений умов, що сприяють формуванню їх творчих здібностей. Одні тільки здібності, що не поєднуються з відповідною спрямованістю особистості, її емоційно-вольовими властивостями, не можуть привести до високих досягнень. Перш ніж все здібності тісно пов'язані з активним позитивним ставленням до відповідної діяльності, інтересом до неї, схильністю займатися нею, переходить на високому рівні розвитку в захопленість, в життєву потребу в цьому ВИДІ діяльності. Інтереси проявляються в прагненні до пізнання об'єкта, ґрунтові йому вивченню його у всіх деталях. Схильність прагнення виконувати БІДНО відну діяльність. Інтереси і схильності особистості не завжди збігаються. Можна цікавитися музикою і не мати схильності до занять нею. Можна цінувати спорт і залишатися тільки «вболівальником» і знавцем спорту, але роблячи навіть ранкової зарядки. Але у здатних до певної діяльності дітей і дорослих інтереси і схильності, як правило, поєднуються. Для успіху у діяльності, крім наявності здібностей, інтересів і схильностей, необхідний ряд рис характеру, перш за все працьовитість, організованість, зосередженість, ціле спрямованість, наполегливість. Без наявності цих якостей навіть видавні здібності не приведуть до значних досягнень. Багато хто вважає, що здатним людям все дається легко і просто, без особливих зусиль. Це не так. Для розвитку здібностей потрібно тривале, наполегливе вчення і велика, напружена праця. Як правило, здатності завжди поєднуються з винятковою працьовитістю і працьовитістю. Недарма всі талановиті люди підкреслюють, що талант це праця, помножена на терпіння, це схильність до нескінченної праці [6].

У школі часом зустрічаються учні, які завдяки своїм здібностям все схоплюють на льоту, добре встигають, незважаючи на лінощі, неорганізованість. Але в житті вони зазвичай не виправдовують надій, і саме тому, що не звикли серйозно і організовано працювати, наполегливо долати перешкоди. Дуже важливі такі якості особистості, як самокритичність, вимогливість до себе. Ці якості народжують незадоволеність першими результатами праці і бажання зробити ще краще, досконаліше. Дуже важлива і така риса характеру, як скромність. Впевненість у своїй винятковості, що живиться похвалами і захопленнями, часто згубна для здібностей, тому що в цьому випадку формується зазнайство, самозахоплення і самолюбівання, зневага до оточуючих. Людина перестає працювати над вдосконаленням продукту своєї праці, перешкоди викликають у нього роздратування і розчарування, а все це гальмує розвиток здібностей.

Створення сприятливих умов недостатньо для виховання дитини з високим творчим потенціалом, хоча деякі західні психологи і зараз вважають, що творчість спочатку властиво дитині і, що треба тільки не заважати йому вільно самовиражатися. Але практика показує, що такого невтручання мало: не всі діти можуть відкрити дорогу до творення, і надовго зберегти творчу активність. Дослідження нашого сучасника Шаховальнікова, які проводилися в лабораторії інституту нейрофізіології імені Сеченова, показали наявність у дітей так званих зон очікування в корі головного мозку. Якщо ці зони не завантажувати вчасно інформацією, то починається незворотний процес. Точний аналіз психологічних даних дозволяє досить точно визначати періоди найбільш сприятливі для навчання. Мозок дитини здатний вбирати велику кількість інформації, і якщо залишаються незавантажені ділянки мозку, то період, найбільш сприятливий для розвитку, втрачається. Учені також довели, що при правильній медичній та педагогічній роботі слабкий розум можна розвинути до середнього, середній до високого, а високому допомогти підтягнутися до талановитого, треба просто вибрати час і методи з розвитку прихованих здібностей. Основним структурним компонентом

здібностей Г. С «остюк вважає знання, (на його думку це найважливіша ознака розумового розвитку особистості), які входять до складу умінь дитини діяти, оперувати ними під час розв'язання нових задач. Автоматизуючи дії, людина перетворює їх на операції, які стають складовими частинами її уміння діяти - її майстерності. Крім того, до структурних компонентів здібностей відносять спостережливість, високий рівень розвитку пам'яті, уяви, мовлення і особливо мислення, а також позитивну мотивацію діяльності. Звідси випливає необхідність керувати розвитком здібностей учнів, спираючись на навчальний процес, стимулювати школярів думати самостійно, переходячи від простіших до складніших питань [6].

Список використаних джерел:

1. Макрідіна Л .О. Використання сучасних технологій у педагогічній діяльності / Л.О. Макрідіна // Початкова школа, 1995. №> 7. С.26-30.
2. Матюшкін А. М., Снек Д А. Одаренные и талантливые дети И Вопросы психологии. 1982 №4. С. 88-97.
3. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості. - Обдарована дитина. 1998. І. с.2 - 5.
4. Музика О.Л. Цінності обдарованої особистості. - Обдарована дитина. 1998. 4. с.6-10.
5. Немов Р.С. Психология образования / Р.С. Немов. -М.:ВЛАДОС 1995,- 496с.
6. Ніколаєва С. Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов
7. / С. Ю.Ніколаєва // іноземні мови. - 2001. ІМВЗ. С 49-55.